

УДК 37.013::17.022.1]:378:37-051

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2026.111.15>

Lanno B. B.

orcid.org/0000-0002-9523-1295

ПОШУКОВО-ДОСЛІДНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті досліджується роль пошуково-дослідної діяльності як стратегічного чинника формування академічної доброчесності майбутніх педагогів. Актуальність теми зумовлена кризою академічної етики в умовах цифровізації та масового доступу до генеративного штучного інтелекту. Метою роботи є теоретичне обґрунтування та аналіз практичних методів залучення студентів до активного наукового пошуку як засобу запобігання плагіату.

У ході дослідження доведено, що перехід від репродуктивних методів навчання до дослідницько-орієнтованих (RBL) трансформує студента з пасивного споживача інформації на суб'єкта наукового пізнання. Особлива увага приділяється інтерактивним формам роботи (дискусії, брейн-ринги, порівняльний аналіз першоджерел), що базуються на матеріалах навчальних курсів «Філософія» та «Основи педагогічних досліджень». Встановлено, що робота з цифровими бібліотеками та наукометричними базами даних сприяє розвитку інформаційної гігієни та культури цитування.

Автор наголошує, що завдання педагога полягає в проєктуванні такої системи оцінювання, де високий бал неможливо отримати шляхом простого відтворення інформації, досягається через розробку унікальних кейсів для кожного навчального року; акцент на оцінюванні процесу дослідження (чернетки, проміжні звіти), а не лише фінального тексту; надання конструктивного зворотного зв'язку, що фокусується на розвитку аналітичних навичок студента.

Окрему увагу приділено аналізу закордонного досвіду (моделі Honor Codes, Institutional Integrity). Запропоновано методику «дизайну доброчесності» в освітньому процесі, де роль викладача еволюціонує від контролера до ментора та фасилітатора. Зроблено висновок, що академічна доброчесність є не лише етичною вимогою, а й результатом сформованої дослідницької компетентності, яка забезпечує професійну конкурентоспроможність майбутнього вчителя.

Ключові слова: академічна доброчесність, пошуково-дослідна діяльність, майбутні педагоги, методологія, цифрова освіта, вища школа.

Сучасна парадигма вищої освіти в Україні орієнтована на підготовку фахівця, який є не просто ретранслятором знань, а творчою особистістю, здатною до самостійного наукового пошуку. У контексті приєднання України до Болонського процесу особливої ваги набуває питання формування академічної культури майбутніх педагогів. Проте цифровізація суспільства та легкий доступ до інформаційних ресурсів породили серйозну проблему – кризу академічної доброчесності, що проявляється у поширенні плагіату та формальному підході до навчання.

Визначальні умови академічної доброчесності сьогодні розглядаються не лише через систему контролю, а через зміну самої логіки освітнього процесу. Пошуково-дослідна діяльність виступає тим чинником, що трансформує студента з пасивного споживача інформації на активного дослідника, для якого цінність власного інтелектуального продукту стає пріоритетною. Саме через залучення до наукового пошуку формується здатність до об'єктивного аналізу, критичність мислення та відповідальність за результати своєї праці.

Питання академічної доброчесності в сучасному освітньому просторі перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Теоретико-методологічні засади утвердження етичних стандартів серед молодих учених ґрунтовно висвітлено в колективній монографії за редакцією В. Бакірова, де академічна доброчесність розглядається як комплекс принципів та правил, що регулюють взаємодію учасників освітнього процесу. Своєю чергою, В. Сацик зосереджує увагу на розмежуванні міфології та реальних практик реалізації доброчесності у вищій освіті України, аналізуючи причини відхилення від етичних норм.

Зв'язок між дослідницькою діяльністю та розвитком фахових якостей студента проаналізовано у працях Т. Кузнецової, яка розглядає пошуково-дослідну роботу як ключовий засіб формування професійної компетентності майбутніх фахівців. У контексті глобальної вищої освіти фундаментальним залишається внесок Т. Бретага, чий напрацювання (зокрема *Handbook of Academic Integrity*) формують цілісне бачення інституційної цілісності. Важливість ролі викладача як «інтелектуального лідера» та етичного взірця у цьому процесі підкреслює Б. Макфарлейн.

Сучасні виклики, пов'язані з масовим доступом до технологій, актуалізують проблему цифрової гігієни. Питання трансформації академічної етики під впливом генеративного штучного інтелекту досліджуються у публікаціях НаУКМА (2024 р.) та в рекомендаціях ЮНЕСКО, де наголошується на необхідності розробки нових підходів до оцінювання результатів навчання в епоху ШІ.

Зарубіжний досвід регулювання цієї сфери представлений у порівняльних звітах І. Глендіннінг щодо політик академічної доброчесності в країнах ЄС. Крім того, ключовим орієнтиром для забезпечення якості вищої освіти в Україні залишаються стандарти ESG від ENQA, що визначають чесність як невід'ємну складову культури якості.

Незважаючи на значну кількість наукових розвідок, питання використання саме пошуково-дослідної спрямованості як інструменту превенції плагіату у майбутніх педагогів потребує подальшого практичного обґрунтування, що і визначило вибір теми дослідження.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та аналіз практичних методів залучення студентів до активного наукового пошуку як засобу запобігання плагіату.

У статті відображено аналіз досвіду впровадження пошуково-дослідних завдань у курси «Філософія» та «Основи педагогічних досліджень». Провідними принципами дослідження обрано принципи об'єктивності, єдності логічного та історичного, а також концептуальної єдності наукової теорії.

Для реалізації мети дослідження було використано такі методи:

- теоретичний аналіз педагогічної та філософської літератури для визначення сутності академічної доброчесності;
- моделювання системи пошукових завдань, що унеможливають пряме копіювання текстів;
- узагальнення досвіду застосування інтерактивних форм навчання (дискусій, брейн-рингів, реферування), спрямованих на формування дослідницької компетентності.

У сучасній педагогічній науці академічна доброчесність розглядається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу [1, с. 7]. Пошуково-дослідна діяльність кардинально змінює ставлення майбутнього педагога до інформації через такі аспекти:

1. Суб'єктність студента, коли завдання має характер наукового пошуку (а не простого переказу підручника), студент стає автором ідеї. Саме «пошукова ініціатива» є антидотом до академічного шахрайства. Авторство власного результату породжує повагу до чужої інтелектуальної власності.

2. Критичне мислення проти копіювання. Дослідницький підхід вимагає аналізу першоджерел, зіставлення різних поглядів та синтезу власних висновків. Це робить пряме запозичення (плагіат) технічно неможливим, адже структура пошукового завдання передбачає розв'язання конкретної проблеми, а не реферування готових текстів.

3. Філософсько-етичний вимір. Формування академічної культури майбутнього вчителя базується на усвідомленні цінності істини. Впровадження елементів наукового пошуку в курси «Філософія» та «Основи педагогічних досліджень» дозволяє студенту досягнути роль методології як «провідного чинника пізнання», де чесність є обов'язковою умовою валідності результату.

Відтак, зв'язок між цими категоріями є взаємообумовленим: дослідницька діяльність є інструментом виховання доброчесності, а доброчесність – необхідною якістю справжнього дослідника [2, с. 120].

Реалізація пошуково-дослідної спрямованості освітнього процесу вимагає відходу від репродуктивних методів навчання. На основі аналізу досвіду викладання дисциплін «Філософія» та «Основи педагогічних досліджень», можна виділити кілька ефективних форм роботи, що мінімізують ризики академічної недоброчесності:

1. Проблемно-орієнтоване реферування. На відміну від стандартного реферату, який часто перетворюється на компіляцію чужих думок, ми пропонуємо модель «реферату-дискусії». Студент має не просто переказати зміст посібника, а зіставити погляди мінімум трьох авторів на одну проблему, виділити суперечності та обґрунтувати власну позицію. Це змушує працювати з першоджерелами, що автоматично підвищує рівень відповідальності за текст.

2. Інтерактивні форми (брейн-ринги та наукові дискусії). Залучення майбутніх педагогів до інтерактивної взаємодії дозволяє перевірити глибину їхніх знань у реальному часі. Брейн-ринги стимулюють швидкість мислення та вміння оперувати науковим апаратом. Дискусійні панелі на етичні теми (наприклад, «Межа між запозиченням та плагіатом») допомагають студентам самостійно виробити правила академічної поведінки, які сприймаються не як зовнішній тиск, а як внутрішнє переконання.

3. Моделювання пошукових завдань із «відкритим фіналом». Найбільш ефективним чинником формування доброчесності є завдання, які не мають готової відповіді в інтернеті. Наприклад, аналіз конкретної педагогічної ситуації через призму філософських категорій або розробка авторського інструментарію для вузькоспеціалізованого дослідження.

Актуальність та перспективність обраних тем виступають головними стимулами для студента. Коли майбутній педагог розуміє, що його дослідження має практичну цінність для його майбутньої професії, потреба у фальсифікації результатів зникає. Таким чином, інтерактивні форми навчання створюють середовище, в якому «бути доброчесним» стає природною частиною професійного становлення, а дослідницька компетентність – маркером успішності.

Окрім дискусій та брейн-рингів, у процесі підготовки майбутніх педагогів доцільно використовувати види робіт, що базуються на глибокій індивідуальній аналітиці. Особливу роль відіграє опрацювання оригінальних текстів. Студент отримує завдання виявити еволюцію певної ідеї (наприклад, «ідея гуманізму» або «принципи виховання») у працях різних епох. Оскільки кожне таке есе вимагає цитування конкретних сторінок рідкісних або спеціалізованих джерел, це унеможливорює використання стандартних «інтернет-шпаргалок» і привчає до культури правильного оформлення посилань.

У межах курсу «Основи педагогічних досліджень» студенти самостійно конструюють анкети, опитувальники або схеми спостереження. Студент не просто описує метод, а обґрунтовує його доцільність для конкретної педагогічної задачі. Коли інструментарій створений власноруч, результати дослідження сприймаються студентом як особисте інтелектуальне надбання. Це формує внутрішній бар'єр перед фальсифікацією даних, адже перевірка гіпотези стає цікавим експериментом, а не формальністю.

Важливим етапом є вихід студента у «велику науку» через публікацію перших результатів пошуково-дослідної діяльності. Процес підготовки тез супроводжується обов'язковим рецензуванням викладачем та перевіркою на плагіат. Публічність наукового результату покладає на студента відповідальність перед науковою спільнотою. Усвідомлення того, що його прізвище стоїть під текстом, який буде доступний у репозиторії чи збірнику, є потужним чинником самоконтролю [3, с. 35].

Також студенти залучаються до оцінювання робіт своїх колег. Проведення «сліпого» рецензування робіт однокурсників за чіткими критеріями доброчесності. Оцінюючи чужу роботу на наявність запозичень або якість аргументації, студент починає критичніше ставитися до власних текстів. Це розвиває професійну солідарність та нетерпимість до плагіату в професійному середовищі.

В умовах глобальної цифровізації пошуково-дослідна діяльність неможлива без опанування культури роботи у віртуальному науковому просторі. Студенти навчаються працювати з електронними архівами, репозиторіями університетів та міжнародними базами (Google Scholar, наукові e-бібліотеки). Особлива увага приділяється пошуку актуальних публікацій за останні 3–5 років. Робота з цифровими ресурсами вчить студента розрізняти науковий контент від псевдонаукового або популярного. Використання автоматизованих інструментів для оформлення бібліографії (наприклад, менеджерів цитувань) мінімізує помилки у посиланнях, які часто помилково трактуються як плагіат. Це перетворює технічну рутину на свідомий процес дотримання авторського права [4, с. 126].

У системі «викладач – студент» роль першого трансформується з контролера у фасилітатора та етичного орієнтира. Академічна доброчесність не може бути «нав'язаною» зверху, якщо сам педагог не демонструє високої культури цитування та поваги до інтелектуальної праці. Власний досвід викладача, презентація його наукових пошуків та чесне обговорення труднощів дослідницького шляху створюють атмосферу довіри, де плагіат стає неприйнятним на ціннісному рівні.

Викладач супроводжує студента на кожному етапі: від вибору актуальної теми до інтерпретації результатів. Важливо, щоб викладач стимулював пошукову ініціативу, заохочуючи студента до нестандартних висновків. Коли студент відчуває підтримку в реалізації своїх ідей, у нього зникає страх «неправильної відповіді», який часто є першопричиною копіювання чужих думок.

Завдання педагога – спроектувати таку систему оцінювання, де високий бал неможливо отримати шляхом простого відтворення інформації, досягається через:

- розробку унікальних кейсів для кожного навчального року;
- акцент на оцінюванні *процесу* дослідження (чернетки, проміжні звіти), а не лише фінального тексту;
- надання конструктивного зворотного зв'язку, що фокусується на розвитку аналітичних навичок студента.

Викладач проводить роз'яснювальну роботу, де пояснює не тільки «як не треба робити», а й «чому це важливо для майбутньої професії». Для майбутнього вчителя академічна чесність є основою професійної репутації, і саме викладач закладає цей фундамент через діалог та спільний науковий пошук.

Досвід провідних університетів світу (зокрема країн Європейського простору вищої освіти та США) свідчить, що академічна доброчесність є не просто вимогою, а частиною «Institutional Integrity» (інституційної цілісності) [5; 6]. Аналіз зарубіжних практик дозволяє визначити кілька стратегій, які корелюють із запропонованою нами моделлю:

1. Модель «Research-Based Learning» (RBL) у підготовці педагогів. В університетах Великої Британії та Скандинавських країн навчання через дослідження (RBL) є домінуючим підходом. Студент-бакалавр із першого курсу залучається до «community of practice» (спільноти практиків), де він працює над реальним науковим проєктом разом із викладачами.

Коли навчання інтегроване в реальну науку, студент бачить, як працює етика «зсередини». Запозичення чужого результату в такій системі прирівнюється до професійного самогубства, оскільки репутація дослідника починає формуватися ще в студентські роки.

2. Кодекси честі (Honor Codes) та студентське самоврядування. У багатьох американських коледжах питання доброчесності куруються самими студентами (Honor Committees).

Студенти самостійно розробляють гайди з цитування та проводять воркшопи для першокурсників щодо того, як уникати плагіату при написанні дослідницьких есе.

3. Європейський підхід до цифрової грамотності (DigCompEdu) акцентує увагу на формуванні цифрової компетентності викладачів і студентів. Використання відкритих наукових платформ (Open Science) та європейських хмарних баз даних заохочується як засіб прозорості. Дослідницький пошук у цифрових бібліотеках, у європейському контексті розглядається як обов'язкова навичка «інформаційної гігієни», що автоматично знімає проблему ненавмисного плагіату через технічну неписьменність.

4. Практика «Writing across the Curriculum» (письмо в межах всієї програми). Дослідницькі навички письма розвиваються не лише на профільних предметах, а в кожному курсі. Будь-яке письмове завдання (від короткого коментаря до великого дослідження) оцінюється за критеріями наукової етики [7; 8; 9].

Зарубіжний досвід демонструє, що перехід від «контролю за плагіатом» до «стимулювання якісного дослідження» є єдиним дієвим шляхом. Академічна доброчесність – це побічний продукт цікавого, актуального та чесного наукового пошуку, а не страху перед покаранням.

Пошуково-дослідна спрямованість є фундаментальним чинником формування академічної доброчесності. Вона перетворює дотримання етичних норм із зовнішньої примусової вимоги на внутрішню професійну потребу майбутнього педагога.

Використання інтерактивних форм навчання (дискусії, брейн-ринги, порівняльний аналіз джерел) створює середовище, де плагіат втрачає сенс, оскільки основною цінністю стає унікальність власного наукового результату та розвиток критичного мислення.

Роль викладача трансформується у фасилітатора дослідницького процесу, який власним прикладом та через «педагогіку партнерства» демонструє переваги академічної чесності.

В умовах цифровізації та розвитку штучного інтелекту, акцент має зміщуватися з контролю за текстом на стимулювання глибокої аналітичної роботи з першоджерелами та цифровими бібліотеками.

Перспективним напрямом подальших розвідок є розробка цілісної системи оцінювання дослідницьких компетентностей, яка б враховувала етичний аспект як невід'ємну частину професійної якості майбутнього фахівця.

Використана література:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети утвердження серед молодих учених : монографія / за заг. ред. В. С. Бакирова. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 208 с.
2. Кузнецова Т. В. Пошуково-дослідна діяльність студентів як засіб формування професійної компетентності. *Педагогіка та психологія*. 2021. Вип. 64. С. 112–121.
3. Сатик В. І. Академічна доброчесність: міфологія, теорія та реальні практики. *Вища освіта України*. 2019. № 1. С. 34–42.
4. Штучний інтелект у вищій освіті: виклики та перспективи академічної доброчесності : зб. наук. пр. Київ : НаУКМА, 2024. 150 с.
5. Bretag T. *Handbook of Academic Integrity*. Singapore : Springer Singapore, 2016. 1098 p.
6. European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. Brussels, 2015. 32 p.
7. Glendinning I. *Comparison of Policies for Academic Integrity in Higher Education across the European Union*. Coventry : Coventry University, 2013. 225 p.
8. Macfarlane B. *Intellectual Leadership in Higher Education: Renewing the Role of the University Professor*. London : Routledge, 2012. 184 p.
9. UNESCO. *Guidance for generative AI in education and research*. Paris : UNESCO Publishing, 2023. 45 p.

References:

1. Bakirov V. S. (2020). Akademichna dobrochesnist: problemy dotrymannia ta priorityty utverdzhenia sered molodykh uchenykh [Academic integrity: problems of compliance and priorities of approval among young scientists]. Karazin Kharkiv National University. 208 s. [in Ukrainian].
2. Kuznetsova T. V. (2021). Poshukovo-doslidna diialnist studentiv yak zasib formuvannia profesiinoi kompetentnosti [Search and research activity of students as a means of forming professional competence]. *Pedagogy and Psychology*, (64), S. 112–121. [in Ukrainian].
3. Satsyk V. I. (2019). Akademichna dobrochesnist: mifolohiia, teoriia ta realni praktyky [Academic integrity: mythology, theory and real practices]. *Higher Education of Ukraine*, (1), S. 34–42. [in Ukrainian].
4. National University of "Kyiv-Mohyla Academy". (2024). Shtuchnyi intelekt u vyschii osviti: vyklyky ta perspektyvy akademichnoi dobrochesnosti [Artificial intelligence in higher education: challenges and prospects of academic integrity]. Kyiv : Kyiv-Mohyla Academy. 150 s. [in Ukrainian].
5. Bretag T. (2016). *Handbook of Academic Integrity*. Springer Singapore. Singapore. 1098 p.
6. ENQA. (2015). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. Brussels. 32 p.
7. Glendinning I. (2013). *Comparison of Policies for Academic Integrity in Higher Education across the European Union*. Coventry University. Coventry. 225 p.
8. Macfarlane B. (2012). *Intellectual Leadership in Higher Education: Renewing the Role of the University Professor*. Routledge. London. 184 p.
9. UNESCO. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. UNESCO Publishing. Paris. 45 p.

V. Lappo. Research and inquiry-based orientation of the educational process as a factor in developing academic integrity in future educators

The article explores the role of research and inquiry-based activities as a strategic factor in shaping the academic integrity of future educators. The relevance of this topic is driven by the crisis in academic ethics amid digitalization and widespread access to generative artificial intelligence. The study aims to provide a theoretical substantiation and analyze practical methods of engaging students in active scientific inquiry as a means to prevent plagiarism.

In the course of the research, it is demonstrated that the transition from reproductive teaching methods to Research-Based Learning (RBL) transforms the student from a passive consumer of information into an active subject of scientific knowledge. Special attention is paid to interactive forms of work (discussions, brain-rings, comparative analysis of primary sources) based on the materials of the "Philosophy" and "Fundamentals of Pedagogical Research" training courses. It has been established that working with digital libraries and scientometric databases contributes to the development of information hygiene and citation culture.

The author emphasizes that the educator's task is to design an assessment system where a high grade cannot be obtained through mere reproduction of information. This is achieved through the development of unique case studies for each academic year; an emphasis on assessing the research process (drafts, progress reports) rather than just the final text; providing constructive feedback focused on developing the student's analytical skills.

Particular attention is dedicated to the analysis of foreign experience (Honor Codes and Institutional Integrity models). The methodology of “integrity design” in the educational process is proposed, where the teacher’s role evolves from a supervisor to a mentor and facilitator. It is concluded that academic integrity is not only an ethical requirement but also the result of a well-developed research competence that ensures the professional competitiveness of the future teacher.

Key words: *academic integrity, research and inquiry-based activity, future educators, methodology, digital education, higher education.*

Дата першого надходження статті до видання: 03.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0